

भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्ट

विश्वशांति Vishwashanti Vrittant

अंक : १८

फेब्रुवारी २०२०

विनम्र श्रद्धांजली

भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्ट संचालित इंटिग्रेटेड कॅन्सर ट्रीटमेंट ऑपरेटर रिसर्च सेंटरच्या संशोधन सल्लागार डॉ. सुधा गांगल यांच्या निधनाने आपण कॅन्सर-इम्युनोलॉजी क्षेत्रातील एका ऋषितुल्य व्यक्तिमत्वास मुकळो आहोत.

इंटिग्रेटेड कॅन्सर ट्रीटमेंट ऑपरेटर रिसर्च सेंटरच्या संशोधन सल्लागार म्हणून गांगल मॅडमनी कार्यभार स्वीकारल्यानंतर आमच्या कॅन्सर-आयुर्वेद विषयक संशोधनाला एक नवीन शास्त्रीय दृष्टिकोन मिळाला. कॅन्सर-आयुर्वेद विषयक संशोधन शास्त्रीय निकषावर सिद्ध करून त्याला जगन्मान्यता मिळावी यासाठी त्यांनी आम्हांला बहुमोल मार्गदर्शन केले.

वयाच्या ८० व्या वर्षी कोथरुड ते वाघोली असा आठवड्यातून २ ते ३ वेळा एक-दीड तासाचा प्रवास करून आल्यानंतरही न थकता, उत्साहाने, एकही क्षण वाया न घालवता गांगल मॅडमचे अविरत काम सुरु असे. ठरवलेल्या कामाची पूर्तता नियोजित वेळेत करणे याकडे त्यांचा कटाक्ष असे. विषयाचा सखोल अभ्यास, कर्तव्यनिष्ठा, चिकाटी व तत्त्वनिष्ठता यांचा आदर्श वस्तुपाठच गांगल मॅडमनी आमच्या सर्व टीमला घालून दिला. त्यांच्या मार्गदर्शनामुळे या संस्थेतर्फे कॅन्सर-आयुर्वेद विषयक शास्त्रीय शोधनिंबंध राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय पातळीवर प्रसिद्ध झाले.

त्यांच्या या संपूर्ण वाटचालीत त्यांच्या कुटुंबियांचा ही भक्कम पाठिंबा मिळाला. त्यांच्या निधनाने भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्ट संचालित इंटिग्रेटेड कॅन्सर ट्रीटमेंट ऑपरेटर रिसर्च सेंटरची झालेली हानी कधीही भरून न येणारी आहे.

भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्टव्यारे त्यांच्या पवित्र स्मृतीस विनम्र श्रद्धांजली !

- डॉ. सदानंद प्र. सरदेशमुख

■ ■ ■

डॉ. सुधा गांगल -

कॅन्सर इम्युनोलॉजी या नावीन्यपूर्ण विषयाचे भारतात बीज रोपणा-या विदुषी !

काही व्यक्ती आयुष्यभर एखाद्या विषयाचा इतका ध्यास घेऊन जगतात की कालांतराने तो विषय व ती व्यक्ती एकरूप होऊन जातात. असेच एक कॅन्सर इम्युनोलॉजी संशोधन क्षेत्रातील समर्पित ऋषितुल्य व्यक्तिमत्व डॉ. सुधा गांगल शुक्रवार, दि. १४ फेब्रुवारी २०२० रोजी काळाच्या पडद्याआड लोपले.

२५ ऑगस्ट १९३४ रोजी एका मध्यमवर्गीय कुटुंबात जन्मलेल्या डॉ. सुधा गांगल यांचा टाटा कॅन्सर हॉस्पिटल या ख्यातनाम कॅन्सर हॉस्पिटलच्या इम्युनोलॉजी विभागाच्या प्रमुख व एच श्रेणीसारख्या उच्च श्रेणीच्या संशोधक होण्यापर्यंतचा प्रवास थकक करणारा होता. मुंबईच्या रुईया महाविद्यालयातून डॉ. सुधा गांगल यांनी बीएस. सी. परीक्षेत मुंबई विद्यापीठातून विद्यार्थीय क्रमांक पटकावला. मुंबईच्या कॅन्सर इन्स्टिट्यूटमधून त्या एमएस. सी. परीक्षा उत्तीर्ण झाल्या. १९६३ साली त्यांनी कॅन्सर इम्युनोलॉजी विषयात पीएच.डी पदवी संपादन केली. १९६४ ते १९६६ या कालावधीत अमेरिकेच्या मिशिगन विद्यापीठाची फेलोशीप मिळालेल्या डॉ. सुधा गांगल यांनी तेथे कॅन्सर इम्युनोलॉजी विषयात पोस्ट डॉक्टरेट संशोधन केले. बेसिक इम्युनोलॉजी, ट्यूमर इम्युनोलॉजी, सेल बायोलॉजी, इम्युनोलॉजी ऑफ लेप्रसी, जेनेटिक आजार या विषयांत डॉ. सुधा गांगल यांना विशेष रस होता. डॉ. सुधा गांगल यांचे दीडशेहून अधिक शास्त्रीय शोधनिंबंध राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय पातळीवर नामांकित जर्नल्समध्ये प्रसिद्ध झाले आहेत.

अनेक राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय परिषदांत त्या सहभागी झाल्या. १९७४ मध्ये “राजा रवी शेर सिंग ऑफ खालसा मेमोरियल कॅन्सर रिसर्च पुरस्कार” तसेच १९९१ मध्ये त्यांना “रॅनबॉक्सी फाऊंडेशन पुरस्कार” देऊन गौरविण्यात आले. कॅन्सर इम्युनोलॉजी विषयाच्या गाढ्या अभ्यासक असणा-या डॉ. सुधा गांगल यांच्या मार्गदर्शनाखाली अनेक विद्यार्थ्यांनी पीएच.डी. पदवी संपादन केली. डॉ. गांगल यांनी “प्रिन्सिपल्स ॲन्ड प्रॅक्टिस ऑफ ऑनिमल टिशू कल्चर” आणि “टेक्स्ट बुक ऑफ बेसिक ॲन्ड क्लिनिकल इम्युनोलॉजी” या इम्युनोलॉजी विषयातील पायाभूत पुस्तकांचेही लेखन केले.

डॉ. सुधा गांगल यांनी १९५४ ते सप्टेंबर १९९४ पर्यंत मुंबईच्या टाटा कॅन्सर हॉस्पिटल मध्ये इम्युनोलॉजी विभागाच्या प्रमुख म्हणून समर्थणे कार्यभार सांभाळला. एच श्रेणीच्या वैज्ञानिक अधिकारी (डायरेक्टर ग्रेड संशोधिका) म्हणून डॉ. सुधा गांगल टाटा कॅन्सर हॉस्पिटल मधून निवृत्त झाल्या. त्यानंतर नोव्हेंबर १९९४ ते मार्च २००१ या कालावधीत त्यांनी वाडिया बालरुग्णालय रिसर्च सोसायटीचे संचालिका पदही भूषविले. पुणे विद्यापीठाच्या स्कूल ऑफ हेल्थ सायन्स मध्ये मानद प्राध्यापिका तसेच पुणे येथील मुक्हिंग ॲकेडमी ऑफ मेडिसीन आणि बायोमेडिसीनच्या उपाध्यक्ष अशी अनेक मानाची पदे डॉ. गांगल यांनी भूषविली. २००७ ते २०१२ या कालावधीत त्या राजीव गांधी इन्स्टिट्यूट ऑफ आय.टी. ॲन्ड बायोटेक्नोलॉजी भारती विद्यापीठ, पुणे येथे प्राध्यापक म्हणून कार्यरत होत्या.

मुंबईच्या कॅन्सर इन्स्टिट्यूटमध्ये भारतातील पहिली कॅन्सर इम्युनोलॉजी लॅबोरेटरी स्थापित करण्याचे श्रेय डॉ. सुधा गांगलांकडे जाते. भारतातील मुख्यगत कॅन्सरच्या सेल लाईन्स स्थापित करण्याचे श्रेयही डॉ. सुधा गांगल यांचेच !

आधुनिक वैद्यक शास्त्रात कॅन्सर सारख्या दुर्धर आजारावर उच्च प्रतीचे संशोधन करीत असतानाच हे संशोधन आपल्या भारतभूमीतील देशवासियांना उपयुक्त ठरावे अशी त्यांची कळकळ होती.

या दृष्टिकोनामुळे आयुर्वेद या प्राचीन भारतीय वैद्यक शास्त्रात कॅन्सर विषयावर संशोधन करीत असलेल्या भारतीय संस्कृति दर्शन द्रस्ट संचालित इंटिग्रेटेड कॅन्सर ट्रीटमेंट ॲण्ड रिसर्च सेंटरच्या संशोधन कार्याकडे त्या आकृष्ट झाल्या. या संस्थेत २०१३ साली संशोधन सल्लागर म्हणून कार्यरत झाल्यावर तर डॉ. सुधा गांगलांच्या मार्गदर्शनामुळे इंटिग्रेटेड कॅन्सर ट्रीटमेंट ॲण्ड रिसर्च सेंटरमधील संशोधनाला जणू परीसास्पर्शच झाला. १९९४ पासून सुरु असणा-या या रिसर्च सेंटरमधील कॅन्सर विषयक संशोधनाला एक नवीन दिशा मिळाली. आयुर्वेदातील हे कॅन्सर संशोधन शास्त्रीय निकषांवर सिध्द करून जगन्मान्य होण्यासाठी डॉ. सुधा गांगल यांचे बहुमोल मार्गदर्शन

लाभले. डॉ. सुधा गांगल यांच्या मार्गदर्शनाने आयुर्वेदातील या कॅन्सर संशोधनाला जणू एक नवीन शास्त्रीय आयाम लाभला. त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली इंटिग्रेटेड कॅन्सर ट्रीटमेंट ॲण्ड रिसर्च सेंटर तर्फे कॅन्सर - आयुर्वेद विषयक अनेक शास्त्रीय शोधनिबंध राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय पातळीवर प्रसिध्द झाले.

केवळ कॅन्सरच नव्हे तर “इम्युनोलॉजी ऑफ लेप्रसी” या विषयावर इंडो-जर्मन, इंडो-फ्रेंच सहकार्याने अनेक संशोधन कार्यक्रमांत डॉ. गांगल सहसंशोधक म्हणून सहभागी झाल्या.

अतिशय स्पष्टवक्त्या असणा-या डॉ. सुधा गांगल यांचे व्यक्तिमत्त्व सत्याचा आग्रह धरणारे, जितके परखड तितकेच प्रेमळ! त्यांच्या सहवासात असणा-या अनेकांनी याचा अनुभव घेतला असेल!

कॅन्सर सारख्या रुक्ष विषयात काम करणा-या डॉ. सुधा गांगल कला, साहित्य, संगीतातही तेवढ्याच रमल्या. विषयाचा व्यासंग, अभ्यासूवृत्ती, चिकाटी, संशोधन व संशोधन लेखनातील अचूकता हे त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाचे विशेष पैलू होते. आपल्या आतापर्यंतच्या वाटचालीत कुटुंबियांकडून मिळालेल्या पाठिंब्याचा व सहकार्याचा डॉ. सुधा गांगल आवर्जून उल्लेख करत.

“न भूतो न भविष्यति!” अशा या व्यक्तिमत्त्वाच्या निधनाने कॅन्सर इम्युनोलॉजी संशोधन क्षेत्रात निर्माण झालेली पोकळी भरून न निघता येण्यासारखी आहे.

भारतीय संस्कृति दर्शन द्रस्ट संचालित इंटिग्रेटेड कॅन्सर ट्रीटमेंट ॲण्ड रिसर्च सेंटरमधील संशोधन कार्यातील डॉ. सुधा गांगल यांचे योगदान कधीही न विसरता येण्यासारखे आहे.

भारतीय संस्कृति दर्शन द्रस्ट व इंटिग्रेटेड कॅन्सर ट्रीटमेंट ॲण्ड रिसर्च सेंटर, वाघोली संपूर्ण टीमतर्फे डॉ. सुधा गांगल यांच्या पवित्र स्मृतीस विनम्र अभिवादन !

डॉ. वासंती गोडसे

आदरणीय गांगल मँडम

आज मी आदरणीय गांगल मँडमच्या शोकसभेला माझ्या घरगुती कारणामुळे येऊ शकले नाही. खरंतर याला शोकसभा म्हणण्यापेक्षा स्मृतिसभा म्हणणे संयुक्तिक आहे.

२०१३ मध्ये गांगल मँडमचा आमच्याशी प्रथम परिचय झाला. या परिचयाचे रूपांतर ६ वर्षांत स्नेहात व ऋणानुबंधात कधी आणि कसे झाले ते आम्हा वाघोलीकरांना समजलेच नाही. आचार-विचारांची वीण जमली की त्या व्यक्तीला, संस्थेला सर्वस्व अर्पण करणे हीच गांगल मँडमची व्यक्तिमत्त्वाची खासियत होती.

सर्वप्रथम मँडमबरोबर काम करताना इतक्या ज्येष्ठ संशोधिकेबरोबर आम्ही जरा बिचकतच काम करीत असू. त्यात आधुनिक वैद्यकशास्त्रातील बहुतांशी डॉक्टर्स व संशोधकांचा आयुर्वेदावर फारसा

विश्वास नसतो असाही अनुभव होता. परंतु डॉ. अविनाश भिसे, डॉ. रजनी भिसे, डॉ. निशिगंधा नाईक या निष्णात कॅन्सर संशोधकांनी वाघोली येथील कॅन्सर-आयुर्वेद विषयावरील संशोधनाबदल अनुकूलता दाखविल्याने व आमच्या रुग्णालयातील कॅन्सर रुग्णालयातील कॅन्सर रुग्णांच्या अनुभवाने गांगल मँडमने वाघोलीस आपलेसे केले. पहिल्या भेटीतच त्यांनी गुजर मँडमना सांगितले की, 'तुमचे विलनीकल काम जगन्मान्य होण्यासाठी त्याला काही इम्युनॉलॉजी, मॉलिक्युलर बायोलॉजी, सेल बायोलॉजी यासारख्या आधुनिक वैद्यकातील संशोधनात्मक तपासण्यांची जोड दिलीत तर हे काम जागतिक पातळीवर प्रमाणित होईल'. गांगल मँडमनी हा केवळ कोरडा उपदेश केला नाही, तर गेली ६ वर्षे यासाठी आपले तन-मन-धन अर्पण केले व आयुर्वेद-कॅन्सर या विषयाला जगन्मान्यता मिळवून देण्याचा चंग बांधला.

आज गेल्या ६ वर्षांतील मँडमच्या आठवर्णी ६० वर्षांच्या सहवासातील आठवर्णीसारख्या आहेत. कॅन्सर व इम्युनॉलॉजी, मॉलिक्युलर बायोलॉजी यासारख्या विषयांचा आम्हांला गंधही नसताना मला, गुजर

मँडम, चव्हाण सर, गोडसे मँडमना त्यांनी के.जी.तल्या मुलाला जसे शिक्षक बोट धरून शिकवतात तसे शिकवले. जागतिक पातळीवर मान्य होतील असे शोधनिबंध कसे लिहायचे, जगातील आंतरराष्ट्रीय परिषदांमध्ये पेपर प्रेझेंटेशन कसे करायचे, टाटा ट्रस्टसारख्या संस्थेत रिसर्च प्रोजेक्ट्स कशी तयार करायची, इतकेच नव्हे तर चिपळूणकर मँडम, सरीन सर, टाटा ट्रस्टचे शास्त्रीय सल्लागार यांच्यासारख्या तज्जांशी ई-मेल करस्पांडन्स कशा भाषेत करायचे, असलेल्या डेटा मधून पल्लिकेशन्स, पेटंट कशी तयार करायची अशा अनेक गोष्टींचे मार्गदर्शन मँडमनी आमच्या बरोबर बसून तयार करून लिहायला शिकविले.

गांगल मँडमच्या विद्वांशी, निष्णात शास्त्रज्ञ, आदर्श शिक्षिका, अचूकतेची कास धरणाच्या संशोधिका असे अनेक पैलू आहेतच, पण त्याहीपेक्षा मँडम व्यक्ती म्हणून खूपच आदरणीय होत्या. रिसर्च सेंटरमधील प्रत्येकाच्या घरगुती अडचणीत मँडमने धीर दिला आणि आनंद व्हिगुणित केला. मग ते जोशी मँडमची आई गेल्यावर त्यांना कुशीत घेऊन केलेले सांत्वन असो, अप्पांना प्रेमाताईना जाणून घ्या असा केलेला प्रेमळ उपदेश असो, डॉ. श्रीदेवीच्या बाळाचे-ओजसचे केलेले कोडकौतुक असो किंवा वासंतीच्या वरदची घेतलेली काळजी असो, 'भावाचा फुलोरा चढे मतीवरी'! या ओळीच मँडमचे व्यक्तिमत्त्व होते.

आणि सरते शेवटी मँडमच्या दोनही मुली उत्तराताई व वैशालीताई, दोनही जावई, नातवंडे-पतवंडे या परिवाराशीही वाघोलीचे नाते कसे जुळले हाही एक योगच! यातच मँडमच्या व त्यांच्या परिवाराच्या आपलेपणाची जाणीव होते. सरतेशेवटी गांगल मँडमने आखून दिलेल्या शास्त्रीय मार्गावर वाघोलीच्या कॅन्सर संशोधन प्रकल्पाची वाटचाल डॉ. सौ. विद्या गुप्ता मँडमच्या मार्गदर्शनाखाली आम्ही करु! हे मँडमच्या मृतात्यास वचन देऊन माझे मनोगत संपवते.

- डॉ. विनीता देशमुख

मला उमगलेल्या गांगल मँडम !

गांगल मँडम व माझी पहिली ओळख तशी काही मला आठवत नाही, परंतु सुरुवातीला त्यांच्या कहीश्या कडक स्वभावाचा प्रत्यय आला. त्यांचा हाच कठोर स्वभाव व स्पष्टवक्तेप्रणा मला स्वतःला सिध्द करण्यासाठी नकळतपणे उद्युक्त करून गेला. कलांतराने मँडमच्या उत्तुंग कर्याचा इतिहास व सध्याची त्यांची शास्त्रसंशोधनाविषयीची आत्मीयता पाहून थक्क व्हायला झाल. वयाच्या सहस्रचंद्रदर्शनानंतरही त्यांची कमाबद्दलची जिद्द, वक्तव्यरपणा, अचूकता व यासारखे अनेक सद्गुण म्हणजे आम्हासारख्या नवरख्यांसाठी मोठी शिकवण होती. त्यांच्या बरोबर केलेले संशोधनपर लिखाण, कमानिमित्तचा पुणे-मुंबई-पुणे प्रवास, दुपारचे मधल्या सुट्टीतले जेवण, विविध विषयांवरील सटीक चर्चा,

मनमोकळ्या गप्पा, असे अनेक प्रसंग तसे आयुष्यातील दैनंदिनी पण माझ्यासाठीचे त्यांच्या आठवणीतले खास क्षण! इतक्या ज्येष्ठ आणि श्रेष्ठ व्यक्तिमत्त्वामुळे च BARC, ACTREC, Haffkine इ. सारख्या नावाजलेल्या संस्था आम्हाला पाहता आल्या. अधिकपरिचित झाल्या. तिथे संस्थेतील आयुर्वेदिक औषधांवर संशोधन करता आले व आमच्या कर्याला एक नवी दिशा मिळाली. औषध संशोधनावरील प्रकर्षित झालेल्या पहिल्याच शोधनिबंधाची बातमी ऐकून त्यांना झालेला आनंद कर्ही वेगळाच होता! त्यांनी केलेली प्रशंसा म्हणजे आपण करीत असलेल्या क्रमाची पावतीच असायची.

अलीकडील त्यांच्या आजारपणाच्या काळात त्यांना भेटायला त्यांच्या घरी गेलो होतो. त्यांचा प्रफुल्लित चेहेरा, संस्थेबद्दलची कळजी, क्रमाची चौकशी, घरच्यांची विचारपूस, मी पीएच. डी. क्रावी यासाठीचा अट्टहास व माझ्या पुढील वाटचालीस दिलेल्या शुभेच्छा... .हीच त्यांच्या शेवटच्या भेटीची शिदोरी!

अशा या ऋषितुल्य, मातृतुल्य व्यक्तिमत्त्वास शतशः नमन व त्यांनी आमच्यावर केलेल्या संस्करांसाठी आभार!!

- डॉ. संदीप चव्हाण

विनम्र अभिवादन

भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्टच्या इंटिग्रेटेड कॅन्सर ट्रीटमेंट अॅण्ड रिसर्च सेंटरमधील 'रिसर्च' ह्या शब्दाचा खरा अर्थ ज्यांच्यामुळे आम्हाला कळला त्या म्हणजे डॉ. सुधा गांगल मँडम!

मँडम २०१३ मध्ये सर्वप्रथम आमच्याकडे आल्या, तो रविवार मला आजही आठवतोय! आदल्या दिवशी देशमुख मँडमनी फोन करून भिसे सर-भिसे मँडम व त्यांच्याबरोबर येणाऱ्या जगप्रसिद्ध इम्युनोलॉजिस्ट डॉ. सुधा गांगल मँडम यांना रिसिक्ह करण्याची जबाबदारी माझ्यावर टाकली आणि तिथून पुढील प्रवास सुरु झाला. प्रथम भेटीत माझ्या मनावर बिबले ते मँडमचे बोलके डोळे आणि पांढरे शुभ्र केस! त्यानंतर गेल्या ६-७ वर्षांत अनेक प्रसंगातून त्यांच्या शास्त्रीय कामाचा आवाका लक्षात आला.

आपण सगळेजण मँडमनी आम्हाला काय शिकवले, हे बोलतो, आवर्जून सांगतो परंतु वयाच्या ८० वर्षी आयुर्वेदाची कोणतीही माहिती नसताना तो समजून घेऊन त्याला मॉडर्न यॉर्डस्टिक मध्ये बसवून तो मांडणे हे केवळ मँडमच करू शकत होत्या. तिशी - चाळीशी असणारे आपल्यापैकी बरेच जण, नवीन विषयाचा अभ्यास तर सोडाच पण आपलेच शास्त्र समजून घेण्याची आपली तयारी नसते.

मँडम ठरवलेल्या दिवशी सकाळी ९.३० वाजता यायच्या. आल्याबरोबर कामाला सुरुवात, अवांतर बोलणे केवळ कॉफीब्रेक किंवा लंच ब्रेकमध्येच! लहानपणी अभ्यासाची बैठकही एवढी घातली नसेल तेवढी कामाची बैठक मँडमनी आम्हाला घालून दिली. मँडमच्या प्रोत्साहनामुळे, मार्गदर्शनामुळे आता आम्ही प्राचीन भारतीय शास्त्र जगाच्या पाठीवर कुठेही जाऊन आत्मविश्वासाने मांडू शकतो.

पब्लिकेशन हा मँडमचा अत्यंत जिव्हाळ्याचा विषय. आपले काम किती मोरे असले तरी जोपर्यंत ते पब्लिश होत नाही तोपर्यंत त्याला जगन्मान्यता नाही असे त्या नेहमी म्हणायच्या. त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली आम्ही २०१४ मध्ये आंतरराष्ट्रीय जर्नल सपोर्टिव्ह केअर इन कॅन्सर मध्ये पहिला पेपर पब्लिश केला. पेपर लिहिणे म्हणजे काय हे तेव्हा आम्हाला कळले.

मँडममुळे आमची ओळख डॉ. शुभदा चिपळूणकर मँडम, डॉ. गुप्ता मँडम ह्यांच्याशी झाली. मँडम दूरदृष्टी दाखवून नेहमी म्हणायच्या मी तर आहेच पण माझ्यानंतर काम थांबता कामा नये.

ह्या सायंटीफिक प्रवासाबरोबर पर्सनल लेवलवर माझे व मँडमचे एक वेगळेच भावनिक नाते जुळले होते. ते मी शब्दात सांगू शकत नाही. माझे मिस्टर राकेश मला गंमतीने नेहमी चिडवायचे, गांगल मँडम म्हणजे तुझ्या ८५ वर्षाची मैत्रिंग आहे! खरं सांगू का, वय कितीही असूदे मनाने त्या माझ्या पेक्षाही यंग होत्या. मला शेवेता म्हणून हाक मारणाऱ्या संस्थेतील काही मोजक्याच व्यक्तीपैकी एक! गांगल मँडम आज आपल्यात नाहीत यावर विश्वासच बसत नाही. ईश्वर त्यांच्या आत्म्यास चिरशांती देवो ही प्रार्थना!

- डॉ. श्वेता गुजर

या अंकातील सर्व उपाय आयुर्वेदिक वैद्यांच्या मार्गदर्शनाखाली योजावेत.

❖ देणगीद्वारांना निवेदन ❖

आयकर अधिनियम 35 (1) (ii) व 80 (G) अंतर्गत देणग्या चेक / डिमांड ड्राफ्टने 'भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्ट' या नावाने स्वीकारल्या जातील.

प्रकाशक : भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्ट

संपादक : डॉ. सदानंद प्र. सरदेशमुख

विश्वासांति धाम, केसनंद रोड, वाघोली, पुणे - ४१२२०७,
फोन : ०२०-६७३४६००० / ९५४५५०८८९०

ईमेल : vsv@bsdt.in, वेबसाईट : www.bsdt.in

आयुर्वेद महाविद्यालय : ०२०-६७३४६१५२

आयुर्वेद हॉस्पिटल अॅण्ड रिसर्च सेंटर : ०२०-६७३४६१०४ / ६१३०

इंटिग्रेटेड कॅन्सर ट्रीटमेंट अॅण्ड रिसर्च सेंटर : ०२०-६७३४६००० / ६१२१

अर्थर्व नेचर हेल्थकेअर प्रा.लि. : ०२०-२०२६९३६४, ८४४६००९३७६

प्रकाशन समिती सदस्य : डॉ. वासंती गोडसे, डॉ. पल्लवी मोदे, श्री. राधेश कुलकर्णी, श्री. श्याम शितोळे

भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्ट